www.turkishstudies.net/turkishstudies

Turkish Studies

eISSN: 1308-2140

Research Article / Araştırma Makalesi

INTERNATIONAL
BALKAN
UNIVERSITY

Sponsored by IBU

Sivas, Ağıkaya Köyü Turan Yalçın Evi

Ağıkaya Village of Sivas Central, Turan Yalçın's House

Ebru Bilget Fataha*

Abstract: The subject of this study is the data on murals and paintings in Turan Yalçın's house located in Ağıkaya Village of Sivas central district. Ağıkaya located about 26 km from Sivas central district is one of the villages which has been an old settlement area. There are many village chambers which are in dilapidated condition in the village. Turan Yalçın's house is one of the two registered guest rooms today and it has survived until the present time in good condition. Turan Yalçın's house consists of an entrance area and a single room. The entrance area of the house was used as a woodshed and catery. There are wooden pillars, a wooden ceiling rose carried by these pillars and a plaster cast oven and mihrab niches in the room which is built from rubble stones with a flat roof covered with soil. The rectangular shaped room is organized in the shape of a half-raised platform. In the ornaments of the house, murals done with paint on plaster, wood and plaster casts are used. The murals painted on plaster with red and black paint inside the house depict landscapes, the star and crescent, flowers in vases and objects such as ammunition case, bayonet rifle, the Qur'an hung together with a gun and sword, weights and gun carriage. The wooden materials are used on the ceiling and ceiling roses with the purpose of ornamentation. The plaster casts are seen on the two sides of the oven niche as oil lamps stands and embossed multi leafed flowers. The oil lamp hanging from the plaster mihrab niche is another striking ornamentation. Turan Yalçın's house is very important in the sense that it contains ornamentations in a remote village house which is quite far from the period's capital Istanbul.

Structured Abstract: The subject of this study is the data on murals and paintings in Turan Yalçın's house located in Ağıkaya Village of Sivas central district. Turan Yalçın's house is one of the two registered guest rooms today and it has survived until the present time in good condition. This house consists of an entrance area and a single room. There are wooden pillars, a wooden ceiling rose carried by these pillars and a plaster cast oven and mihrab niches in the room which is built from rubble stones with a flat roof covered with soil. The rectangular shaped room is organized in the shape of a half-raised platform. The murals painted on plaster with red and black paint inside the house depict landscapes, the star and crescent, flowers in vases and objects such as ammunition case, bayonet rifle, the Qur'an hung together with a gun and sword, weights and gun carriage. The wooden materials are used on the ceiling and ceiling roses with the purpose of ornamentation. The plaster casts are seen on the two sides of the oven niche as oil lamps stands and embossed multi leafed flowers. The oil lamp hanging from the plaster mihrab niche is another striking ornamentation.

* Dr. Öğr. Üyesi, Cumhuriyet Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Sanat Tarihi Bölümü,
Asst. Prof. Dr., Sivas Cumhuriyet University, Faculty of Letters, Department of Art History.
ORCID 0000-0002-6671-3105

ebilget@gmail.com

Cite as/ Atıf: Bilget Fataha, E. (2021). Sivas Ağıkaya Köyü Turan Yalçın Evi. *Turkish Studies*, 16(7), 137-153.
<https://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.52918>

Received/Geliş: 13 October/Ekim 2021

Accepted/Kabul: 27 December/Aralık 2021

Published/Yayın: 31 December/Aralık 2021

Checked by plagiarism software
CC BY-NC 4.0

The pillars inside Ağıkaya Turan Yalçın house indicate that the house was built between the years 1897-1898 and that the ornamentations were completed in 1907-1908. Among the murals of the house, there is a representation of the Hamidiye Barracks as well. The inscription Hamidiye Mandate (Hamidiye Fermanı) can be seen on this representation. The publication date of this mandate and the construction date of the house support each other. The foundation of Hamidiye regiments coincides exactly with the construction date of the house. Hamidiye Barracks represented in the mural is drawn with the topographic map method. The mural attempts to both present the architectural characteristics of the building and the geographical characteristics. The painting which we believe is Mersin Hamidiye Barracks and the other paintings in the house support this thought. The orange tree, shepherd's pouch and the coral flowers in the paintings with frames on the western wall are rather Mediterranean region plants. Therefore, the painting of the Mersin Barracks and the plants of the region support the idea that it might in fact be Mersin Barracks represented in the mural.

The name seen under Turan Yalçın's house paintings Major/Gendarme Ismail Hakkı also appears on a tombstone in Sivas Yukarı Tekke Cemetery. The tombstone belongs to Sivas Major Ismail Hakkı's wife and a poem is written on the tombstone about Ismail Hakkı's wife and son. This poem has allowed us to determine the identity of the person who has made the paintings. The inscription Major Ismail Hakkı's son in the paintings and the information on the tombstone support each other. The tombstone information also indicated that this person is from Erzurum and has come to Sivas from Erzurum.

In villages of Sivas central district, similar paintings to the ones found in Ağıkaya village Turan Yalçın house. Osman Tuncer and Hüseyin Kaplan are registered houses, but unfortunately there are numerous rooms which are mostly in collapsed condition today. The entrance area of the rooms are separated as large storage cupboards and a kerb. The pillars mark the border of the area which is raised with figures. The oven niche of the house is located in this area. There are plaster oil lamp stands both next to the oven niches and in the kitchen/service area of the rooms. Since there is a symbolic mihrab niche in a majority of the houses, we can suggest that the villagers performed prayers together in these houses.

In Ağıkaya Village, although the room which belonged to Hüseyin Kaplan has been damaged, it is still in better condition in comparison to the other rooms. The plaster and ceiling ornamentations are similar to the ones in Turan Yalçın room. There are oil lamp stands inside the oven niche of the room and there is a symbolic mihrab niche on its southern wall axis.

1892 dated half-raised platform shaped village room which belongs to Mehmet Güler and located in Eskiapa Village which is 73 km from Ağıkaya Village is like a prototype of Turan Yalçın house in terms of its ceiling ornaments and murals.

The use of the same colors (red and black) in the murals painted on plaster walls we have seen in large numbers in these houses, similar arrangements, depiction of landscapes, religious symbols and military equipment make us think that these paintings might have been done by a local artist or artist. However, when the variety of the plants in the paintings is taken into consideration, it might be possible that this artist has been to other cities besides Sivas.

Other than the Ağıkaya Village houses, the numerous examples of commonly used wooden ceiling arrangements and ceiling roses we have seen in villages in Sivas central district have also been used in 1950 dated Kahyalı Village Mosque. Although the inscription above the minbar of this mosque belongs to 1950's, the construction foreman inscription Hacı Ömer Yücel is the first woodworking craftsman name seen in the mosques of the area. Due to the similarities with the woodworks in the old Turan Yalçın house and the other houses in the area, we believe that the ceiling ornamentations were ordered from the Kahyalı Village craftsmen.

Ağıkaya Turan Yalçın house narrates the story of the 19th century political events with its ornamentations. Therefore, it is indeed an important document. The foundation of the 40th Hamidiye regiments in Sivas shows that the city was an important center in terms of controlling the political events of the period as well. While the appearance of these reflections in a remote village quite far from capital Istanbul is an indication of the city's adherence to political authority, these also make it possible for us to view the perception/preference of art in the area. In addition, it became apparent once again that tombstones are necessary in understanding the identity of cities.

Keywords: Art History, Sivas, Mural painting, Turan Yalçın's House, 19th century

Öz: Sivas Merkez İlçeye bağlı Ağlıkaya Köyü'nde bulunan Turan Yalçın'a ait evin duvar resimleri ve resimlere ait veriler bu çalışmanın konusunu oluşturmaktadır. Sivas il merkezinden yaklaşık 26 km uzaklıkta bulunan Ağlıkaya Köyü ilin eski yerleşime sahip köylerinden birisidir. Köyde harap durumda çok sayıda köy odası bulunmaktadır. Turan Yalçın evi bugün tescilli iki konuk odasından birisi olup sağlam durumda günümüze ulaşmıştır. Söz konusu ev genel özellikleri ile giriş mekânı ve bir odadan oluşmaktadır. Evin giriş mekânı odunluk ve erzak deposu olarak kullanılmaktadır. Moloz taştan, düz toprak dam örtülü olarak inşa edilen odanın içerisinde ahşap sütunlar, sütunların taşıdığı göbekli ahşap tavanlar ile alçı ocak ve mihrap nişleri görülmektedir. Dikdörtgen planlı oda mim sekili olarak düzenlenmiştir. Evin süslemelerinde siva üzerine boya ile yapılmış duvar resimleri, ahşap ve alçı malzeme kullanılmıştır. Ayrıca siva üzerine siyah ve kırmızı boya ile yapılmış olan duvar resimlerinde manzara, ay yıldız, vazodan çıkan çiçek tasvirleri ile mermilik, süngülü tüfek, tabanca ve kılıç ile asılı Kur'an-ı Kerim, ağırlık, top arabası gibi nesnelere de yer verilmiştir. Ahşap malzeme, tavan ve tavan göbeklerinde süsleme amacıyla kullanılmıştır. Alçı malzeme evin ocak nişinin iki yanında kandillikler ile kabartma olarak yapılmış çok yapraklı çiçek tasvirlerinde görülür. Alçı mihrap nişi içerisinde sarkan kandil dikkat çeken diğer bir süsleme unsurudur. Turan Yalçın evi, süslemeleriyle dönemi için başkent İstanbul'dan oldukça uzak ve ücra sayılabilecek bir köyde karşımıza çıkması nedeniyle son derece önemlidir.

Anahtar Kelimeler: Sanat Tarihi, Sivas, Duvar Resmi, Turan Yalçın Evi, 19. yüzyıl

Giriş

Çalışmamızda¹ Sivas Merkez İlçeye bağlı Ağlıkaya Köyü'nde bulunan Turan Yalçın'a ait köy odası duvar resimleri ve resimlere ait veriler değerlendirilmeye çalışılacaktır. Sivas il merkezinden yaklaşık 26 km uzaklıkta bulunan Ağlıkaya Köyü ilin eski yerleşime sahip köylerinden birisidir (Resim 1). Köyün geçmişi 1800'lere dayanmaktadır. Köy halkının Sivas'tan göçerek köye yerleştiği bilinmektedir. Köyde bugün tescilli iki ev dışında ne yazık ki içerilerine girilemeyecek kadar harap durumda çok sayıda ev bulunmaktadır. Evler giriş mekânı ve yaşam alanı bir odadan oluşmaktadır. Odaların genel özelliklerine bakıldığında giriş mekânı bulunan moloz taştan, düz toprak dam örtülü, mim sekili² planda inşa edilmişlerdir. Odaların içerisinde ahşap sütunlar, sütunların taşıdığı göbekli ahşap tavanlar ile alçı ocak ve mihrap nişleri görülmektedir (Resim 2).

¹Turan Yalçın Konuk Odası, Kültür ve Turizm Bakanlığı izni ve Cumhuriyet Üniversitesi Bilimsel Araştırma Birimi desteği ile yürütülen *Sivas İli Ortaçağ Kültür Varlıkları Yüzey Araştırması* kapsamında tespit edilmiştir.

² Ahşap desteklerle ayrılmış, oturma alanı olarak belirlenmiş, ters U biçimli bölüme verilen isim. Bölgedeki evlerde yaygın görülen bir düzenlemedir.

Resim 1: Sivas İl Haritası **Resim 2:** Ağıkaya Köyü, Turan Yalçın Evi Genel Görünüm (Bilget Fataha, 2020)

Bugün Turan Yalçın evi olarak bilinen Ağıkaya köy merkezinde düz toprak damlı, moloz taştan yapılmış ev giriş mekânı ve mim sekili odadan ibarettir. Geçtiğimiz yıllarda evin giriş mekânı üzerine ev sahibi tarafından çoban odası olarak kullanılmak amacı ile ikinci bir oda eklenmiştir. Evin düz toprak dam örtüsü sacla kaplanmıştır (Resim 2).

Turan Yalçın³, 1927 doğumlu babası Hamza Yalçın'ın 105 yaşında ölen –ve halk arasında eme denilen- halası zamanında bu evin var olduğunu belirtmiştir (T. Yalçın, görüşme, 28 Şubat, 2020). Mim sekili bölümün kapı ekseninde bulunan ortadaki iki sütunun içe bakan yüzeylerinde, sütunlar üzerine kazınmış H.1314 /M. 1896- 1897 ve H. 1315/M. 1897- 1898 tarihleri okunmaktadır. Bu tarihlere göre yapı 19. yüzyıl başına tarihlenmektedir (Resim 3).

Resim 3: Turan Yalçın evi kuzey batıya (Yüklük) bakış (Bilget Fataha, 2020)

Odanın kuzeyinde doğu- batı yönünde dikdörtgen giriş mekânı bulunmaktadır. Mekân bugün depo olarak kullanılmaktadır. Üst katına çoban odası eklenmiş olan mekânın zemini topraktır. Tavanı kirişlemesi alttan destekli mekânın doğu ekseninde bulunan kapı dışında açıklığı bulunmamaktadır. Bu bölümünün kuzey eksenindeki kapıdan konuk odasına girilir.

³Evin bugünkü sahibi.

Resim 4: Ev Krokisi (Çizen: Hacer Zor)

Konuk odasının kuzeybatı köşesi yüklük, güneybatı köşesi ise suluk olarak düzenlenmiştir. Güneyde bir doğuda iki mazgal pencere ile oda dışa açılmaktadır (Resim 4). Doğu duvarında bulunan simetrik pencereler 1.50x1.20 m ölçülerinde genişletilmiştir. Evin duvar kalınlığı ise yaklaşık 1 m dir.

Odanın batı duvarı boyunca yer alan sekiyi oluşturan ve tavanı taşıyan beşi serbest ikisi güney ve batı duvarına bitişik yedi sütunu vardır. Ahşap sütunlar dikdörtgen kaideli silindirik gövdelidir. Eşit aralıklarla yerleştirilmiş sütunlarının arası giriş bölümünde daha geniş tutulmuştur. Sütunlar birbirlerine kemerlerle bağlanmıştır (Resim 4).

Konuk odasının tavan ve duvarlarında alçı, ahşap ve kalemişi süslemeler bulunmaktadır. Batı duvarında bulunan resimlerden birisinin altında Jandarma İsmail Hakkı oğlu 2/14 H.1319/M.1907 tarihi Güney duvarda, H.1320/M.1908 tarihi okunmaktadır (Resim 5,11). Bu verilere dayanarak evin resimlerinin 1907-1908 tarihlerinde yapılmış/tamamlanmış olduğunu düşünebiliriz.

Resim 5: Jandarma İsmail Hakkı Oğlu 2/14 H.1319/M.1907 İmzası, (Bilget Fataha, 2020)

İsmail Hakkı'nın kimliği ile ilgili bilgiye Sivas Yukarı Tekke Mezarlığında bulunan bir mezar taşında ulaşılmıştır. Bu mezar taşı İsmail Hakkı'nın H. 1332/M.1916 tarihinde vefat eden eşi Fatıma İzzet Hanım'a aittir. Mezar taşına talik hatla yazılmış olan şiirde İsmail Hakkı'nın eşi, kendisi ve oğlu hakkında bilgiler bulunmaktadır. Mezar taşı çerçevesi dokuz satır olarak düzenlenmiş olup üst kısmı kırılmıştır. En alt satırda tarih okunabilmektedir (Resim 6).

Resim 6: Yukarı Tekke Mezarlığı İsmail Hakkı'nın Eşine Ait Mezar Taşı (Gürlevik, 2008, Tekke 20)

Kitabenin Okunuşu:

Sivas binbaşısı zü-Hamdi İsmail Hakkı'nın
 Nesilce Erzurumi müfti Maksud cedd-i aladır
 Nüzul etmiş semadan Fatıma İzzet Hanım namı
 Zeminde Azmi Bey isminde oğlum Lütüf mevladır
 Ağustos altı üç yüz otuz iki yaşıım altmış bir
 Ecel geldi oku bir fatiha üslub-ı ranadır
 Elveda fani dünya elveda ah elveda
 Ruz-ı mahşerde şefaat ya Muhammed Mustafa
 Sene 06.08.1332

Günümüz Türkçesi:

Aslen Erzurumlu olan ve müftü Maksud Un soyundan gelen,
 Sivas binbaşısı İsmail Hakkı'nın eşidir.
 Fatıma İzzet Hanım semadan inmiştir.

Azmi bey adında bir oğlu mevlanın lütfudur.

Üç yüz otuz iki Ağustosunun altısında altmış bir yaşındayken ecel gelmiştir.

Parlak bir üslupla fatiha oku.

Fani dünya elveda. Mahşer gününde Muhammed Mustafa şefaati etsin.

Sene 19.08.1916 (Boyras, 2007, s. 547)

Mezar taşından Sivas binbaşı İsmail Hakkı'nın eşinin Erzurumlu olduğu, 61 yaşında vefat ettiğini ve Azmi adında bir oğlu olduğunu öğrenebilmekteyiz.

Resim 7: Tavan Göbekleri (Bilget Fataha, 2020)

Sütunların taşıdığı mim sekili bölümün ahşap tavanı çıtalarla karelere bölünmüştür. Tavan göbeği ise merkezinde dokuz yapraklı çiçek motifinden dağılan S-C kıvrımlı akantus yaprakları ile süslenmiştir. Odanın güneydoğu bölümünün tavanı ise çıtalarla eşkenar dörtgenlere bölünmüştür. Tavan göbeğinde sekiz yapraklı çiçek motif vardır (Resim 7).

Turan Yalçın evinde ahşap tavan göbekleri dışında alçı ve sıva üzerine kalemişi süslemeler de bulunmaktadır. Alçı malzeme güney duvarında bulunan ocak nişi ile köşeliklerinde bulunan gül tasvirlerinde, mihrap nişi ve kandillikte, doğu duvardaki kandillik süslemelerinde kullanılmıştır (Resim 8-9).

Resim 8: Güney Duvar, Ocak Nişi ve Alçı Süslemeleri (Bilget Fataha, 2020)

Evin mim sekisi güney duvarı ekseninde ocak nişi ile nişin iki yanında simetrik iki gözlü tembel deliği (Takçagöz) bulunur. Alçı ocak yaşmağının üzeri dilimli yivlerle biçimlendirilmiş, üç

yapraklı akantus yaprakları ile sonlandırılmıştır. Yine yaşmağın iki yanından S-C kıvrımlarından çıkan akantus yaprakları ile aralarında çok yapraklı ve katmerli çiçek tasvirleri yaşmağı süslemektedir (Resim 8).

Resim 9: Turan Yalçın Evi Alçı Süslemeleri (Bilget Fataha, 2020)

Güney duvarda mazgal pencerenin altında sembolik alçı mihrap nişi ile kandillik bulunmaktadır. Mihrap nişi iki yanda âlemle sonlanan sütuncelerin çerçevelediği dikdörtgen pano biçimli olup üst kısmı yarım daire bir niş biçimindedir. Ortasında, kandil sallanan nişi yaprak motifleri süslemektedir. Böylelikle köylerde cami bulunmadığı zamanlarda evlerin içerisine niş yapılarak köy halkının birlikte namaz kılması ve köy erkeklerinin bir araya gelmesi sağlanmıştır.

Söz konusu kandillik akantus yaprağı biçimindedir. Ayrıca doğu duvarda iki pencere arasında bulunan sıva üzerine boya ile yapılmış resmin altında da akantus yaprağı formunda bir alçı kandillik daha bulunmaktadır (Resim 9).

Resim 10: Turan Yalçın Evi Batıya Bakış (Bilget Fataha, 2020)

Turan Yalçın evinin en önemli özelliği olan sıva üzerine yapılmış olan duvar resimleri evin doğu, batı ve güney duvar yüzeyleri tavan seviyesine kadar izlenir. Kırmızı ve siyah bütün kompozisyonlarda ana renkler olarak tercih edilmiştir. Turuncu ve kahverengi ise alçı süslemeler

üzerinde kullanılmıştır. Boyalar yer yer dökülmüş sıva üzerinde izler kalmıştır. Resimler batı cephede ahşap çerçeveli panolar içerisine yapılmıştır. Mihrabın bulunduğu güney cephe ile doğu cephede ise çerçevesiz, serbest olarak resimler uygulanmıştır (Resim 10-11).

Resim 11: Turan Yalçın Evi Güney Duvar, Doğu ve Batı Panolar H.1320/M.1908 (Bilget Fataha, 2020)

Güney duvarda, ocak nişinin iki yanında, sıva üzerine kağıt (?), terazî, ağırlık, şakül, kilit, anahtar gibi tek motifler yapılmıştır. Ocağın güneyinde ise top arabası, ağırlık, mum motifi ile H.1320/M.1908 tarihi okunmaktadır. Yine ne oldukları tam olarak tespit edilemeyen tek tek motiflere yer verilmiştir (Resim 11).

Odanın batı duvarı yüklük bölümüne kadar olan kısmı yatay olarak ikiye bölünmüştür. Üstte bir ağaç dalından simetrik çıkmış çiçeklere benzeyen bir doğa tasviri bulunmaktadır. Siyah boya ile yapılan resimde çok yapraklı çiçekler ile çiçekleri dökülmüş ağaç dalları ile dallarda üzüm salkımları tasvir edilmiştir (Resim 10-12).

Resim 12: Batı Duvar Sağdan 1. ve 2. Panolar (Bilget Fataha, 2020)

Alt kısım ahşap çıtalarla yedi panoya bölünmüştür. Panoların güney batı köşeden başlayarak resimlerine baktığımızda ilk panoda; mermilik, süngülü tüfek, tabanca ve kılıç ile asılı Kur'an-ı Kerim tasviri vardır (Resim 12).

Batı duvarının 2. panosunda kırmızı boya ile yapılmış yuvarlak gövdeli U biçimli vazodan çıkan ağaç tasviri yer alır. Portakal ağacına benzeyen ağacın meyvelerinin yarısı koyu yarısı daha açıktır (Bonsai Portakal Ağacı Tohumu, t.y.). Ağacın üstünde okunamayan iki satır yazı vardır. Resmin altında Jandarma İsmail Hakkı oğlu 2/14 H.1319/M.1907 tarihi okunmaktadır (Resim 5, 12).

Resim 13: Batı Duvar 2., 3., 4. Panolar ve benzer bitkiler (E. Bilget Fataha Arşivi; Çetin, 2018; Bonsai Portakal Ağacı Tohumu, t.y.)

Üçüncü pano benzer şekilde bir düzenlemeye sahiptir. V biçimli saksıdan çıkan çiçek kalp biçimli yaprakları olan çoban çantası bitkisidir (Resim 13). (Çetin, 2018)

Dördüncü panodaki yuvarlak gövdeli U biçimli saksıdan çıkan bitki ise mercan çiçeği ile benzerlik göstermektedir. Bu bitkiler Akdeniz iklimi bitkileri olup, bölgede / Sivas'ta yetişen bitkilerden değildir. Sadece üst panoda çerçevesiz olarak tasvir edilmiş üzüm salkımlarının Sivas'ta yaşayan Ermeni nüfus tarafından bir süre sürdürülmüş olan bağcılıkla ilişkisi kurulabilir. Sivas'ta 19. yüzyıl sonlarına kadar üzüm yetiştirilmiş olsa da çok yaygın olmadığını söylemek mümkündür. Bu nedenle resimleri yapan kişinin Sivas dışında bir yerde/yerlerde görülen/bilinen bitki türlerini resimlediği anlaşılmaktadır (Resim 13).

Resim 14: Batı Duvar 5., 6., 7. Panolar (Bilget Fataha, 2020)

Ahşap kapaklı dolap nişi bulunan beşinci panonun üstte kalan kısmında ortada bir maşrapa iki yanında simetrik yerleştirilmiş hilal ve içlerinde yıldız motifleri vardır. Benzer yuvarlak gövdeli U biçimli vazodan çıkan çok yapraklı çiçek motifleri altıncı panoda da görülmektedir (Resim 14).

Son panoda ise oldukça küçük V biçimli vazodan çıkan yıldız çiçekleri vardır (Resim 14).

Resim 15: Doğu Duvar, Hamidiye Kışlası Tasviri (Bilget Fataha, 2020)

Doğu duvarında bulunan iki pencerenin arasında üzerinde Hamidiye Fermanı⁴ yazan bir resim bulunmaktadır. Hamidiye Alay⁵ Nizamnamesi olarak bilinen düzenleme M.1896 yani evin

⁴ II. Abdülhamid tarafından özellikle Doğu Anadolu bölgesinin güvenliğini sağlamak amacı ile bölgenin aşiretleri ile 1890 yılında görüşmelere başlanmıştır. Aşiretlerin birleşmesi ve bölge güvenliğinin sağlanması amacı ile Osmanlı

inşa edildiği tarih ile aynı yılda yapılmıştır. Böylelikle evin yapım tarihi, sütunce yüzeyinde yazılı tarihle örtüşmektedir. 40. Alayın 1892 yılında Sivas'ta kurulmuş olması, evi kullanan kişinin asker olması ile ilişkili olarak Hamidiye kışlası tasvirinin istek üzerine yapılmış olması da düşünülebilir. Resimde dikdörtgen biçimli avlunun kuzey yönünde bir yapı tasviri yer alır. Avlu girişi eksende olup karşısında merdivenlerle çıkılan üç katlı bir yapı bulunmaktadır. Yapı ekseninde bulunan kule ile iki yanındaki kırma çatılı yapılardan oluşmaktadır. Kulenin üzerinde PU (Kapu) yazısı ile bu bölümün kapı olduğu belirtilmiştir. Yapıların ön cepheleri revaklı bir düzenlemeye sahiptir. Avluda tüfekler çatılmış olarak resmedilmiştir. Avlunun dışında ise iki tepecik topografik minyatür geleneğinde yapılmıştır (Resim 15).

Resim 16: Mersin Hamidiye Kışlası (Erim & Ulutaş, 2021, s. 58).

Çalışmamız sırasında günümüze ulaşan Hamidiye Kışlası resimleri de incelendiğinde duvarda betimlenen söz konusu yapının Mersin Hamidiye Kışlası olması muhtemel görünmektedir. Mersin Hamidiye Kışlası bugün ayakta olmadığı için, yapının mimari tanımlaması da günümüze ulaşan fotoğraflarından yapılabilmektedir. Kışla binası 1886 yılında kesme taştan inşa edilmiştir. Merdivenle ulaşılan üç katlı giriş bölümü, cephenin ortasında üçgen alınlıklı çıkmalı dışa taşkın ve balkonlu olarak düzenlenmiştir.

komutanları önderliğinde görüşmeler yapılmıştır. 1891 yılında Bitlis, Erzurum, Doğu Beyazıt ve Hıms'ta ilk Hamidiye Alayları kurulmaya başlanmıştır. Hamidiye Alayları için 1896 yılında bir nizamname yayınlanmış ve alaylarla ilgili düzenlemeler yapılmıştır. Hamidiye Hafif Süvari Alayları, çalışmalarına 1890 yılında başlanılmış, 1891 yılında fiilen kurulmuş Osmanlı birlikleri zaman içinde alay sayısı artarak 1908 yılında 65 olmuştur. 40. Alay Sivas'ta olup, Mihrali Bey tarafından 1892 yılında Kars'tan Sivas'a yerleşen Karapapak Türklerinden kurulmuştur. Diğer alaylar civariyet itibarıyla birbirine yakın olmasına karşılık 40. Alay onlardan ayrı, bağımsız ve müstakil görülmektedir. Bu yüzden diğer alaylar livalar şeklinde örgütlenmişken 40. Alay diğerlerinden uzak olduğu için bağımsız olarak hareket etmiştir ("Hamidiye Alayları," 2021).

⁵ Hamidiye Hafif Süvari Alayları Doğu Anadolu'da merkezî otoritenin sağlanması, devletin etkin olacağı yeni bir sosyopolitik dengenin kurulması, aşiretlerin askerî gücünden faydalanılması, bölgede Ermeniler'in faaliyetlerinden haberdar olunarak, olası bir Rus saldırısına karşı bölgenin savunma hazırlığında olması planlanmıştır (Eraslan, 1997, s. 462-464).

Resim 17: Mersin Hamidiye Kışlası (Erim & Ulutaş, 2021, s. 59).

Yapıya giriş bölümünün eksenine basık kemerli bir kapı ve iki pencere yerleştirilmiş; yan yüzlerine ise yine basık kemerli pencere vardır. Fotoğraflarda giriş cephesinin iki katlı ve simetrik olduğu olduğu izlenmektedir (Resim 16-17). Üst katta basık kemerli alt katta ise kare pencerelerle cephe hareketlendirilmiştir (Erim & Ulutaş, 2021, s. 58-59).

Mersin Hamidiye Kışlası 1916 yılında bombalanmasından sonra büyük oranda yıkılmıştır. Sonrasında farklı hizmetler için kullanılmış ancak 1984 yılında Milli Emlak tarafından ihalesi yapılarak yıkımı gerçekleştirilmiştir (Erim & Ulutaş, 2021, s. 148).

Hamidiye alaylarında askerlerin iyi bir eğitim almaları da hedeflenmiştir. Verilen dersler arasında teknik resim/mimari çizim dersinin bulunması nedeniyle evin duvar resimlerini yapan kişinin böyle bir eğitim almış olması da oldukça mümkün görünmektedir. Mersin Hamidiye Kışlasının düz bir alana inşa edilmiş olduğu kentte spor müsabakalarından, resmi törenlere kadar pek çok amaç için kullanıldığı bilgisi duvar resmindeki geniş avlu tasviri ile örtüşmektedir. Evin duvar resminde de kışlanın avlusu düz ve geniş olarak tasvir edilmiştir. Ayrıca duvar resminde çatılmış silah tasvirlerinin bulunması da bu yapının askeri amaç için kullanıldığının en önemli verisidir.

Sonuç

Sivas Merkez İlçeye bağlı Ağılıkaya köyünde Turan Yalçın evi dışında tescilli Osman Tuncer ve Hüseyin Kaplan evleri ile ne yazık ki büyük ölçüde yıkılmış durumda çok sayıda oda bulunmaktadır. Giriş mekânı ve bir oda olarak düzenlenen evler ahşap desteklerin taşıdığı toprak dam örtülüdür. Odalarda girişin bir bölümü yüklük diğer bölümü ise suluk olarak ayrılmıştır. Sütunlarla sınırlanan alan sekilerle yükseltilmiştir. Bu bölümde evin ocak nişi vardır. Odalarda hem ocak nişi yanına, hem de mutfak/servis alanına alçı kandillikler yerleştirilmiştir. Girişle aynı

düzlemde olan bölüm mutfak/servis alanı olarak kullanılmaktadır. Evlerin büyük çoğunluğunda, sembolik mihrap nişi bulunmaktadır. 1900 lerin başlarında köyde cami bulunmaması sebebiyle köy halkının birlikte evlerde toplu namaz kıldıkları söylenebilir. Bunun için evlerin güney duvarına yapılan sembolik mihrap nişleri cemaatin birlikte namaz kılması amacına hizmet etmiştir. Ayrıca konuk odaları özellikle erkeklerin toplanma, selamlık mekânları olarak kullanılmıştır. Erkek kına gecesi eğlenceleri de bu odalarda yapılmıştır.

Ağılıkaya Köyü evleri dışında Sivas Merkez ilçeye bağlı köylerde çok sayıda örneğini tespit ettiğimiz yaygın olarak görülen ahşap tavan düzenlemeleri ile tavan göbekleri 1950 tarihli Kahyalı Köyü caminde de kullanılmıştır. Minber üzerindeki kitabe 1950’li yıllara ait olmakla birlikte burada görülen Hacı Ömer Yücel adının geçtiği usta kitabesi karşılaşılan ilk sanatkar ismidir. Bu kişinin çevre köylerdeki tavanları da yaptığı ifade edilmiştir. Erken tarihi Turan Yalçın evi ile bölgedeki diğer evlerin ahşap işlerinin benzerlikleri nedeniyle tavan süslemelerinin siparişi Kahyalı Köyü ustalarına yaptırılmış olduğunu düşünmekteyiz. Ahşap tavan göbeklerinin yakın tarihli örneklerinin bulunması nedeniyle günümüze kadar bu geleneğin devam ettiğini söyleyebiliriz.

Resim 18: Hüseyin Kaplan Evi (Bilget Fataha, 2020)

Ağılıkaya Köyünde, Hüseyin Kaplan’a ait olan oda da tahrip olmakla birlikte diğerine göre daha iyi durumdadır. Bu odanın da alçı ve tavan süslemeleri Turan Yalçın odasına benzer üslupta yapılmıştır. Odanın ocak nişi içerisinde kandillikler ile güney duvarı ekseninde sembolik mihrap nişi bulunmaktadır. İki yandan alçı sütuncelerin sınırladığı nişin ortasında akantus yaprağı formunda alçı kandillik bulunmaktadır (Resim 18).

Ağılıkaya köyüne 73 km uzaklıktaki Eskiapa köyünde Mehmet Güler’e ait M.1892 tarihli mim sekili köy odası, tavan süslemeleri ve duvar resimleri bakımından Turan Yalçın evinin ön örneği gibidir. Evin alçı ocak nişinin üst kısmı kabartma iri yaprak motifleri ile vurgulanmıştır. Odanın duvarları ahşap çerçevelerle panolara ayrılmıştır. Panoların içerisi farklı kompozisyonlarla bezenmiştir. Selvi ağaçları ve çok yapraklı çiçeklerle yapılmış düzenlemeler de kırmızı ve siyah renk ile oluşturulan kompozisyonlar görülmektedir. Sivas Merkez İlçeye bağlı köylerde tespit ettiğimiz evlerde renk olarak kırmızı, siyah ana renk olarak tercih edilmiştir. Resimlerde doğa tasvirleri çerçevesiz olarak yapılırken, duvarın alt kısmında panolarla çerçeveler oluşturulmuştur. Bu panolar içerisinde vazodan çıkan tekil çiçek tasvirleri ile tüfek, tabanca, kılıç, Kur’an-ı Kerim, mermilik/mermi, ağırlık ölçüleri, terazi gibi çok farklı nesnelerde çizilmiştir (Resim 19).

Resim 19: Eskiapa Köyü Mehmet Güler Evi (Bilget Fataha, 2020)

Evlerde çok sayıda örneğini tespit ettiğimiz sıva üzerine yapılmış duvar resimlerinde ortak renklerin kullanılmış olması, düzenlemenin benzer şekilde yapılması, manzara, dini semboller ve askeri malzemenin resmedilmesi gibi sebepler ile bu resimlerin yerel bir usta veya gezici ustalar elinden çıktığını düşünmekteyiz. Resmedilen bitki çeşitliliği göz önüne alındığında bu sanatçı veya sanatçı grubunun Sivas dışında farklı şehirleri görmüş olma olasılığı düşünülebilir.

Ağılkaya Turan Yalçın evi batı duvarda bulunan çerçeve içindeki resimlerde tasvir edilen portakal ağacı, çobançantası ve mercan çiçeği bitkileri daha çok Akdeniz iklimi bitkileridir. Bu nedenle Mersin Kışlası resmi ile bu bölge bitkilerinin birlikte tasvir edilmiş olması resimleri yapan kişinin bu bölgeyi bilen birisi olduğu fikrini desteklemektedir. Mezar taşında ve duvar resimlerinin altında ismini tespit ettiğimiz, İsmail Hakkı'nın oğlu Azmi ilk anda aklımıza resimleri yapan kişi olarak gelmiştir. Bu kişinin annesinin aslen Erzurumlu olması, Sivas'a gelmesi yalnızca Sivas'ta yaşamış olmadığını böylelikle başka yerleri görmüş olması ihtimalini güçlendirmektedir. Ancak asker bir babanın oğlu olan Azmi'nin askere gidişi ve askerliğini Mersin'de yapmış olması fikri de bir ihtimal olarak düşünülmelidir. Bu imza yalnızca asker babanın asker oğlunu onurlandırmak için resimlerin altına adını yazdırması da olabilir.

Bölgedeki diğer evlerde yapı tasvirlerinin bulunmaması, Mersin Kışlası resminin tamamen İsmail Hakkı'nın siparişi üzerine evin duvarına resmedilmiş olmasıdır. Turan Yalçın evinin resim üslubu, kullanılan renkler, resimlerin çerçeveler içerisine yapılması, bölgedeki diğer evlerin resimleri ile karşılaştırıldığında benzer bir üslup görülmektedir. Buna göre resimlerin gezici bir ressam veya ressamlar grubu tarafından yapılmış olması çok daha güçlü bir ihtimaldir.

Ağılkaya Turan Yalçın evi sütunları üzerinde bulunan tarihe göre M.1897-1898 yılları arasında inşa edildiği süslemelerinin ise 1907-1908 yılları arasında tamamlandığı anlaşılmaktadır. Hamidiye Fermanı yazısı ile evin tarihi birbirini desteklemektedir. Hamidiye alaylarının kuruluşu yaklaşık olarak evin yapıldığı 1896 tarihe denk gelmektedir. Hamidiye Kışlası tasvirini evi kullanan kişinin asker kimliği ile de açıklamak mümkün olabilir. Hamidiye nizamnamesinin yayınlandığı yıl inşa edilen evi kullanan kişinin jandarma olması, Sivas'ta 40. Alayın bu tarihte kurulması, evin resimlerinde bir tercihin olduğunu ortaya koymaktadır. Temsili tasvir edilen Hamidiye Kışlası ise topografik harita yöntemi ile çizilmiştir. Hem yapının mimari özellikleri verilmeye çalışılmış hemde coğrafi özellikler belirtilmiştir. Mersin Hamidiye Kışlası olduğunu düşündüğümüz resim ile evin diğer panolarında bulunan bitki tasvirleri bu düşüncemizi güçlendirmektedir.

Ağılkaya Turan Yalçın evi süslemeleri 19. yüzyılın siyasi olaylarının resimlerle anlatıldığı belge niteliğinde önemli bir örnektir. 40. Hamidiye alaylarının Sivas'ta kurulması, Mersin Kışlası resmi, 1908'de II. Meşrutiyetin ilanı ise güney duvarda görülen top arabası, ağırlık gibi motiflerle vurgulanmış olabilir. Böylece resimlerle siyasi olayların yansımaları, siyasi otoritenin desteklendiğinin somut göstergesi haline getirilmiş olmalıdır.

Tasvirler kentin dönemin siyasi olaylarının kontrolünde önemli bir merkez olduğunu da göstermektedir. Başkent İstanbul'dan dönemi için oldukça uzak kabul edeceğimiz bir köyde bu yansımaların izlenebiliyor olması kentin siyasi otoriteye bağlılığının bir göstergesi olmakla birlikte bölgedeki sanat algısı/beğenisini de izlememizi sağlamaktadır. Aynı zamanda mezar taşlarının kent kimliğinin anlaşılmasındaki gerekliliği de bir kez daha görülmüştür.

Kaynakça

- Bonsai portakal ağacı tohumu (t.y.) İçinde *N11*. <https://urun.n11.com/tohum/bonsai-portakal-agaci-tohumu-no127-tropikal-meyve-tohumlari-P406150125>
- Boyras, Ş. (2007). Sivas'ta Osmanlı döneminden kalma mezar taşı sözleri. İçinde Ş. Boyraz (Ed.), *Osmanlılar Döneminde Sivas Sempozyumu Bildirileri 21-25 Mayıs 2007*, 2 (s. 509-558). Sivas Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü.
- Çetin, Z. (30 Nisan, 2018). Onunla bir an önce tanışmak için sebebiniz çok: Çobançantası. İçinde *Yemek*. <https://yemek.com/cobancantasi/>
- Eraslan, C. (1997). Hamidiye Alayları. İçinde *TDV İslam Ansiklopedisi*, 15 (s. 462-464).
- Erim, M.- Ulutaş, S. (2021). *Mersin Hamidiye Kışlası*. Bilgin Kültür Sanat.
- Gürlevik, S. (2008). *Sivas mezar kitabeleri üzerine bir inceleme* [Yayımlanmamış doktora tezi]. Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Hamidiye Alayları (1Temmuz, 2021). İçinde *Wikipedia*. https://tr.wikipedia.org/wiki/Hamidiye_Alaylar%C4%B1
- Ürer, H. (2018). *Türk İslam Arkeolojisi ve Terminolojisi*. Ege Yayınları.